

svakodnevnica i stil života seoske omladine

**milena
dragičević-šešić**

fakultet dramskih
umetnosti, beograd
jugoslavija

Za razliku od gradske omladine, seoska, bez obzira bila školska, radnička ili poljoprivredna nužno živi drukčijim stilom, s više razloga. Prije svega omladina na selu svojim radom u kući, na polju ili u tvornici pridonosi ukupnom prihodu domaćinstva, svjesna je teškoća u ostvarivanju prihoda, potrebe ulaganja u gospodarstvo, pa su i njeni zahtjevi za trošenjem skromniji. To ne znači da se život mladih na selu nije izmijenio u odnosu na život roditeljske generacije. Oni unose nove elemente i u život i rad — "urbane" elemente. No još uvijek su, u odnosu na gradsku omladinu, konzervativniji po svojim vrijednostima, profesionalnim i društvenim aspiracijama, odnosima unutar porodice itd. Seoska se omladina opire tradiciji ali se opire i urbanom modelu življenja koji je njima nepoznat, drugačiji, stran. Izgrađuje svoj model specifične "mozaičke kulture" kombinirane od elemenata tradicionalne kulture, elitne, urbano-komercijalne i novokomponirane kulture.

primljeno veljače 1988.

—> Stil života društvene grupe određen je pre svega mestom u društvenoj podeli rada, tj. zanimanjem koje se obavlja, zatim učestvovanjem u potrošnji i načinom provođenja slobodnog vremena.¹⁾ Kako je većina omladine u selu bila školska bila zaposlena — radnička, a kako pored čisto poljoprivredne i školska i radnička omladina radi i na imanju, to smo pretpostavili da će se u načinu života javljati pojedini elementi karakteristični, s jedne strane, za stil života školske omladine, s druge radničke, i na kraju za stil života seoske poljoprivredne omladine. Ovako kompleksan položaj seoske mladeži, tj. činjenica da svaki omladinac ima istovremeno više uloga, izuzetno je značajna za razumevanje njenog položaja i naizgled kontradiktornih obeležja koja čine njen stil života.

učestvo u potrošnji

Seosko stanovništvo stvarno počinje da učestvuje u potrošnji tek sedamdesetih godina. Do tada, seoska porodica kao proizvođač svih njoj potrebnih roba,

1) Videti: Vesna Pešić: Društvena slojevitost i stil života, u: M. Popović, M. Janjićević (red.): **Društveni slojevi i društvena svest**, Beograd: Centar za sociološka istraživanja IDN-a. 1977.

kupuje na tržištu samo mali broj proizvoda — so, duvan, šećer. . . Nagli rast standarda mještana Jarmonovaca poklapa se sa opštim povećanjem životnog standarda u Jugoslaviji, ali je i rezultat prodaje zemlje vikendašima, zatim prodaje tržišnih viškova hrane tim istim vikendašima, a u manjoj meri i odlaska na privremeni rad u inostranstvo. Ipak, potrošnja zadržava karakteristike proizvođačke porodice, što znači da se većina sredstava odvaja za ulaganja u proizvodnju, dok se za ostale potrebe: stanovanje, odevanje, zabavu i izlaske, školovanje dece, kulturu (TV i radio pretplata, štampa, kasete i sl.) odvaja tek manji deo zarade.

Iako mladi učestvuju u privređivanju, oni su u seoskoj porodici najčešće još uvek nesamostalni u raspodeli čak i onog dela dohotka koji sami ostvaruju (sem kad su u pitanju zaposleni omladinci u porodicama sa dobrim prihodima). Interesantno je da većina mladih smatra da je to potpuno normalno da se "cela plata daje u kuću", pa da se zatim o nabavkama i izdacima zajednički odlučuje, iako pri tom glavnu reč ima domaćin kuće — tj. onaj koji najviše radi i održava imanje (to može biti i sin, ukoliko je otac slabog zdravlja i ne može više raditi). Iako je većina ispitanika u razgovoru naglašavala zajedničko dogovaranje, naknadno je postalo očigledno da se prilikom donošenja odluka mladi jednostavno priklanjaju mišljenju porodičnog autoriteta i da je to osnovni razlog beskonfliktnih situacija. To je naročito vidljivo prilikom donošenja odluka o kupovini onih dobara za koje nije zainteresovan domaćin porodice, npr., mašine za pranje rublja, uvođenja tekuće vode u staroj kući gde se uglavnom kuva i jede (sve to olakšava i čini boljim život žena i kćeri) ili automobila i motora. Ipak, sva ova sredstva često se nabavljaju kao simboli dostignutog statusa (izgradnja i opremanje nove kuće), ali se relativno malo koriste.

Taj tradicionalni način ponašanja u potrošnji ipak se delimično menja kod seoske omladine upravo zbog težnje da se dostigne poželjni stil života, kojeg omladina upoznaje odlazeći u grad, zatim pod uticajem sredstava javnog informisanja, masovnih medija, a delom i pod uticajem načina života vikendaša (uobičajeni asortiman roba seoske prodavnice promenio se i modernizovao zbog potreba vikendaša).²⁾

stanovanje

Način stanovanja, tip i uređenost kuće, višestruko su interesantni. U selu danas postoji nekoliko tipova kuća: stara tradicionalna seoska kuća sa okućnicom, novi tip prestižne seoske kuće (na dva sprata) i vile i vikendice.

Kako u tradicionalnoj seoskoj kući žive samo staračka domaćinstva, i kako mlada domaćinstva, ma kako siromašna bila, nastoje da podignu novu kuću, to ćemo samo istaći neke od uočenih razlika između staroga i novog tipa gradnje i organizacije dvorišta.

Nova seoska kuća gradi se zato da bi zadovoljila nove potrebe, potrebe koje bismo mogli označiti i građanskima: kupanje i održavanje lične higijene, gledanje televizije i primanje gostiju u "dnevnoj sobi" (ne više u velikoj kuhinji) i sl. Ipak, živi se uglavnom u staroj kući i otuda nastaju problemi za žene u porodici. Stare kuće obično nemaju tekuću vodu i kanalizaciju, telefon je takođe

2) Uobičajeni asortiman roba u seoskoj prodavnici namenjen je seoskom domaćinstvu i njegovim običajima: izložene su košulje i peškiri koji se kupuju za svadbene darove, posteljina, kuhinjsko posuđe. U privatnoj prodavnici može se nabaviti i "gradski asortiman": dečja hrana, kozmetička sredstva, ali sem lopti, drugih dečjih igračaka nema, a nema ni one robe koja se u gradu baš vezuje za omladinsko potrošača.

smješten u novoj kući, kao i televizor, što znači da su žene, koje tokom celog dana borave u staroj kući (ili leti ispred nje), praktično onemogućene da pogledaju deo TV programa uz redovni kućni posao, da komuniciraju telefonom, da na lakši način obavljaju kuhinjske poslove. (Ovo se može, doduše, smatrati njihovim izborom, jer iako uočavaju da im takva organizacija stanovanja mnogo toga uskraćuje, ipak ništa ne poduzimaju.) Nova kuća se uređuje tako da što više liči na gradsku,³⁾ dok u staroj kući ostaje glavna prostorija za porodično i komšijsko druženje — velika kuhinja sa stolom za ručavanje, kredencem i sl.⁴⁾

Za razliku od tipa najrasprostranjenije nove kuće, novi prestižni tip podrazumeva izgradnju jako velike i visoke kuće i rušenje stare, te život u novoj kući (to su obično kuće kafedžija, povratnika iz inostranstva itd.).

U novoj kući seoski omladinac obično ima sopstvenu sobu koju koristi uglavnom samo za spavanje. Drugove i drugarice prima u kuhinji — dnevnoj sobi, u prisustvu roditelja, komšija. Nikad se ne izoluju da bi vodili posebne razgovore. Nameštaj su najčešće izabrali i nabavili roditelji, a ako je u pitanju mladić, onda je i u potpunosti uredili, dok devojke nastoje da same doprinesu uređivanju ističući neki svoj hobi (skupljanje lutkica, postera zvezda novokomponovane i narodne muzike, itd.). Sve ovo ukazuje da je tradicionalan način života još aktuelan, da sa novom kućom nisu nastali i novi odnosi. Ipak, kuće u kojima ima mladih bolje su tehnički opremljene od kuća staračkih domaćinstava, što se ne mora objasniti samo uticajem mlađe generacije, već i boljom finansijskom situacijom tih porodica. Frižideri, električni štednjaci, kasetofoni, tranzistori, TV prijemnici (u većini crno-beli) i stari radio aparati, čine osnovu tehničke opremljenosti ovih kuća, dok su još uvek izuzetno retki zamrzivači, mašine za pranje rublja i drugi uređaji. Uz kasetofone formira se i kolekcija kasete, uglavnom nove narodne muzike, dok knjiga u stanovima po pravilu nema.

Opšti je utisak da se, sem u starim gazdinskim kućama i "građanskim kućama" seoskih intelektualaca, ne poklanja dovoljna pažnja kulturi stanovanja, tj. izgubio se starinski način, a novi još nije usvojen, što je dovelo do potpune neuređenosti i dezorganizacije dvorišta, nekomfornog života u staroj kući pored nove, dobro opremljene, zapuštanja starih objekata (torova, mlekara, sušara, koji su često u ruševnom stanju) a da se novi, neophodno potrebni (za čuvanje mehanizacije i sl.) ne grade.

odevanje i moda

Izdaci za odevanje bitne su stavke omladinskog budžeta, iako se mladi na selu uglavnom oblače skromno. Mnogo toga sašiju majke, a garderoba za svečaniye zgrade nabavlja se od švercera ili u većim gradovima: Gornjem Milanovcu, Topoli, Arandelovcu. Većina mladih s kojima smo razgovarali naglašava da ne prati modu, da modele koje će šiti odabiraju "iz glave" (premda se mora primetiti da je znatna čitanost "ženske štampe" u odnosu na drugu vrstu periodičnih publikacija), ali je ipak očigledno da postoji nešto što se zove "seoska moda", što se nosi u svečanim prilikama i što većina smatra lepim. Ta moda nije kao gradska tinejdžerska moda, već kombinacija tzv. skromnoga službeničkog stila (suknja-

3) Sa vratima od metala i stakla, zelenilom unutar kuće, regalima i trosedima, tehničkim uređajima, spavaćim sobama koje se retko koriste jer se često spava i u velikoj kuhinji u staroj kući, te novim ukrasnim predmetima od kristala, porcelana, keramike. . .

4) Njeno uređenje odslikava stvarni način života i vrednosti: tu su kalendari sa zvezdama nove narodne muzike isečeni iz novina, uramljene razglednice iz banja (na drvetu), heklani miljei, ukrasne vazice u kredencu sa izloženim fotografijama porodice u vitrini. (U tradicionalnim kućama porodične fotografije uramljene su, i pored ikone predstavljaju jedinu "sobnu dekoraciju".)

bluza) sa ponekim napadnim elementima⁵⁾, a mladići nose džins i džemper⁶⁾. Prilikom subotnjih i nedeljnih izlazaka odevanju se poklanja veća pažnja, a na svadbe i druge veće proslave poželjno je obući novo, često i specijalno šivano ili kupljeno za tu priliku. Sportski stil u odevanju (široke košulje) ili slojevita moda, smatraju se nežensvenim i za devojkicu nepoželjnim, bez obzira na njegovu eventualnu praktičnost u seoskom životu (ravne pete, npr.).

U svakom slučaju očigledno je da seoska omladina odevanju i izgledu ne poklanja onoliko pažnje koliko to čine njeni vršnjaci iz grada, i, što je posebno važno, ne nastoji da u odevanju traži svoj lični stil. Standardnu konfekcijsku ili šivanu garderobu dopunjava nekim atraktivnijim detaljem koji treba da potcrta ili muškost (raskopčana džins košulja) ili ženstvenost (uzak struk) i sl.

ishrana

Iako se na selu manji deo novčanih prihoda izdvaja za ishranu jer se veliki deo hrane proizvodi u domaćinstvu, ipak smo smatrali važnim da ispitamo kakav je pretežni način svakodnevne ishrane, a kakav u posebnim prilikama, koliki je tu udeo običajnog, tradicionalnog, a koliki novog, te postoje li neke specifičnosti vezane za mlade i njihovo učešće u pripremanju hrane ili većem trošenju pojedinih proizvoda. Već u razgovoru sa medicinskom sestrom dobili smo osnovne podatke o načinu ishrane seoskog stanovništva, koji je ona ocenila jednim od glavnih uzroka izuzetno visokoj rasprostranjenosti pojedinih bolesti (visok krvni pritisak, dijabetes). Budući da mladi najčešće ne kuhaju, čini se da se još ne javljaju nove ideje o zdravoj, lakoj ishrani, a kako bašte uređuju majke ili bake, to se ne gaji ni mnogo vrsta povrća, sem onih u selu već uobičajenih. S druge strane, mladi su često uzrok i većem zagađivanju sopstvenih proizvoda pesticidima, jer je njihova primena u selu istovremeno i znak "modernog" pristupa poljoprivredi. Svakodnevna hrana i obroci u funkciji su trenutnih poslova i zavise od vremenskog rasporeda svakog pojedinca. Stoga se kuvano jelo pristavlja rano, a članovi porodice ručaju razdvojeno. Međutim nedeljom, a posebno praznikom, ručak je centralni porodični događaj i sve je u njegovoj funkciji. Za svaku proslavu priprema obroka počinje mnogo ranije (bar nekoliko dana) i gotovo da bi se moglo reći da je religioznu suštinu rituala zamenila hrana kao njegovo osnovno obeležje danas.

Tradicionalnom načinu ishrane odgovara i tradicionalno posluživanje gostiju u svakodnevnici: slatko, ređe med ili kocka šećera, i voda, kafa. Sveže voće, iako ga ima, po pravilu se retko iznosi pred goste, a kolači i pite mese se samo nedeljom ili praznikom. Alkohol je takođe postao deo svakodnevice, čak i kod vrlo mladih, tako da i vreme omeđavaju karakterističnim i jakim pijanstvima.⁷⁾ Mnogo se više pije pivo, vinjak no domaća rakija, ma kako bila dobra. Jedino je tu došlo do bitne promene u sadržaju.

Kako sada u selu, u privatnoj prodavnici ima i takve hrane koja odgovara modernom načinu ishrane, očigledno je da razlog preovladavanja starog načina nije u nemogućnosti izbora i kupovine (što se navodi kao razlog kad je recimo riba u

5) Uz to se nosi jakna ili blejzer od džinsa sa velikim reverima, rajsfešlusima, cipele sa visokom potpeticom, šminka i moderna frizura, bižuterija, po ugledu na omiljene pevačice novokomponovane narodne muzike. Stoga je ta odeća uglavnom pripijena uz telo, ali standardne dužine.

6) Ne nose se poznate marke džinsa, već uglavnom šiveni ili "istanbulski džins" kao i džemperi crno-zeleni (ili crveni).

7) "To je bilo nekoliko dana pošto si me iz hotela nosio kući", "Tada smo se svi potpuno napili", "To se desilo onog dana kad smo se napili. . .", itd.

pitanju), već relativno mali broj mladih koji pripremaju obrok i vode domaćinstvo, jer je to tradicionalno posao nezaposlene majke-domaćice. Ipak, mladi iz službeničkih porodica ističu da se u njihovim kućama jede i drugačije, "spremaj se kolači, torte, jede se ruska salata, riba, voće sa šlagom".

slobodno vreme i interesovanja seoske omladine

Nastojeći da procenimo dnevno, nedeljno i godišnje slobodno vreme omladine u Jarmenovcima, pokušali smo da pre svega doznamo koje su to aktivnosti koje ga karakterišu, bilo da ga određuju kao "društveno" ili kao "privatno vreme"⁸⁾, tj. koje se ljudske potrebe u njegovom okviru zadovoljavaju, bilo da se koriste postojeći društveni programi (mediji, institucije, udruženja i sl.) ili se aktivnosti samostalno organizuju. Osnovni cilj dakle bio je da se sagleda jesu li sadržaji dokolice seoske omladine isto toliko raznovrsni kao aktivnosti gradske omladine, koliko je ta dokolica tradicionalno obeležena, a koliko su u nju prodrli novi oblici i vrednosti, te na kraju, da li još uvek postoji tradicionalni otpor prema dokolici seoskog stanovništva.

Slobodno vreme seoske omladine još uvek je zavisno i određeno sezonskim poljskim radovima, bez obzira na osnovno zanimanje mladih. Ipak, posebno zimi, ono postoji i to kao dnevno, nedeljno (vikend) i godišnje (praznici, godišnji odmor, zimski i letnji raspust itd.). Roditelji prihvataju činjenicu da mladi imaju više slobodnog vremena no što su ga oni ikada imali, i da im je to slobodno vreme neophodno izdvojiti i smanjiti im radne obaveze u domaćinstvu ili ne zahtevatvi od njih velike rezultate u školi.

Opšti je utisak da je slobodno vreme seoske omladine pre svega vreme društvenosti, a samo izuzetno vreme privatnosti. Vreme privatnosti shvata se u savremenoj teoriji kulture kao ono vreme posvećeno ličnim interesovanjima i potrebama — umetničkom amaterizmu, hobijima, razvoju sopstvene ličnosti čitanjem, vežbanjem i sl., brizi o sopstvenom estetskom izgledu, izgledu okoline itd. Znači to je vreme zadovoljavanja stvaralačkih i sazajnih kulturnih potreba, dok je vreme društvenosti ono vreme kada ličnost zadovoljava svoje potrebe za druženjem i komunikacijom, estetskim doživljajima u publici (interstimulacija), itd.

Činjenica da slobodno vreme kao vreme privatnosti gotovo ne postoji ni u svakodnevicu, ali ni u nedeljnom ni godišnjem slobodnom vremenu, ukazuje na još uvek relativno tradicionalnu strukturu aktivnosti u slobodnom vremenu, tj. na seoskog omladinca koji još uvek nije čovek modernog vremena, sa potrebama koje su izraziti produkt duha vremena.⁹⁾

U analizi sadržaja aktivnosti koje ispunjavaju godišnje slobodno vreme omladine — praznike, odmone i raspuste, nastojali smo da istovremeno utvrdimo postoji li kod mladih interesovanje za druge krajeve i druge običaje, jesu li letovanja i zimovanja kao preovlađujući oblik provođenja godišnjeg slobodnog vremena urbane omladine postala uobičajena praksa seoske omladine, u kojoj meri ona odlazi na izlete i iz kojih razloga, i na kraju — šta je suštinski doživljaj svih tih putovanja, kontakata sa svetom i drugim našim krajevima?

Iako većina mladih sa kojima smo razgovarali pokazuje određeni interes za putovanja i po zemlji i po inostranstvu, ne postoje dovoljno jaki motivi i želja da se

8) Nicole Samuel et Madleine Romer : *Le temps libre: un temps social*, Lib. des Meridiens, 1984.

9) Od svih omladinaca sa kojima smo razgovarali, samo je jedna devojka govorila o sebi kao o ličnosti čiji razvoj ona sama usmerava, ali je svesna svoje neobičnosti i otpora koji u selu postoji prema njoj i njenim hobijima i interesovanjima.

taj interes ostvari (što je za neke čak i jednostavno s obzirom da imaju rođake u inostranstvu). U inostranstvo odlazi samo mali broj mladih (pre svega oni iz ugostiteljskih i službeničkih porodica), uglavnom radi kupovine garderobe, pa i šverca uopšte.

Očigledno je da među mladima nije razvijen pravi sazajni, ali i zabavni, kulturni, turistički interes, da ne postoje turističke potrebe. Mnogi čak i eksplicitno iskazuju da ih zanima samo zavičaj, uža sredina, ali da bi i oni rado otišli u inostranstvo, gotovo isključivo radi zarade.

Seoska omladina obično provodi letnji ili zimski odmor, ako uopšte ode van sela, kod rođaka i prijatelja u susednim mestima (Arandelovcu, npr.), ali i u tim mestima ne javlja se kao "turistički potrošač", jer ne prati turističko-kulturne programe, ne posećuje turističke atrakcije i sl. Kada, i to uglavnom mladići, i idu na more, osjećaju se kao "stranci", kao da tu ne pripadaju. Uveče odlaze na terase sa muzikom (naročito u kafane sa narodnom muzikom ako ih ima), a zatim, kada se završi program, u noćne barove gdje sede i ispijaju pića dok se bar ne zatvori. Ne upoznaju se i ne komuniciraju mnogo, sem sa prijateljima sa kojima su došli. Pred zoru odlaze na spavanje i tek po podne stižu na plažu. Životni ritam tamo im je sličan ritmu života gradske omladine na moru, a samo more je i za jedne i za druge sinonim za "provod i za izlasku", samo što ti izlasci, kad je u pitanju seoska omladina, zapravo i nisu mnogo veseli.

U vreme vikenda koji nisu u sezoni poljskih radova mladići u grupama često odlaze u kafane s muzikom, što im je jedini "izlet" u susedna mesta (ne računajući subotnji povremeni odlazak u kupovinu). Jedine prave izlete organizuje s vremena na vreme fabrika, škola ima svoje redovne godišnje izlete i ekskurzije prilagođene uzrastu učenika, a od posebnog su značaja i putovanja — gostovanja prilikom raznih susreta što ih organizuju sela.

Sve ovo pokazuje da je seoska omladina i dalje orijentisana pre svega ka svome užem zavičaju, da joj nedostaju širi kontakti, samopouzdanje, samostalnost i rešenost da sama organizuje svoja putovanja (novac u principu nije problem, jer se može zaraditi dovoljno u fabrici preko leta). Takođe, izuzetno su velike razlike među mladićima i devojkama. Čini se da je ženska omladina prikraćena za svaku vrstu putovanja, sem kad su u pitanju organizovani izleti. Ukoliko se sama devojka i usudi da ode na planinarenje, šetnje i sl., u selu se ni to ne gleda dobro. U skladu sa tradicionalnim moralom, tvrdi se da to može biti samo devojka koja nema razvijena ispravna i dobra interesovanja — za kuću, kućne poslove, ručne radove i slično. Od devojaka se očekuje da i svoju dokolicu vezuju za kuću, a one to većinom i prihvataju.

odnos seoske omladine prema sredstvima masovnih komunikacija

U savremenoj kulturološkoj literaturi često se procenjuje uticaj masovnih medija u svakodnevnom porodičnom životu, bilo tako što se ističu pozitivni uticaji (porast informisanosti, mogućnost zabave, zadovoljavanja kulturnih potreba), bilo što se sa strahom ističu negativne posledice — međusobno otuđivanje članova porodice, odustajanje od drugih oblika aktivnosti u korist gledanja TV programa, porast pasivnosti itd. Stoga smo želeli da utvrdimo realni stepen ovog uticaja u seoskoj sredini, tj. kako masovni mediji kao prenosioci drugačijeg, modernog, urbanog stila života utiču na seosku svakodnevnicu, ponašanje u potrošnji i načine i sadržaje provođenja slobodnog vremena. Budući da je istraživanje vršeno u periodu intenzivnih poljoprivrednih radova (vreme dugodnevice), to se

odrazilo i na odgovore koji su se kretali u rasponu od: "Uopšte ne gledam televiziju" do "Kasno uveče gledam 'Program plus' dok ne zaspim" i slično. Samo po izuzetku neki bi ispitanik naveo konkretnu emisiju koju je gledao ("Bolji život", npr.), odnosno odgovorio potvrdno da gleda emisiju "Znanje-imanje".

Seoska inteligencija (pop, učitelji i dr.) gleda i emisije poput "Kino-oka", ali su za ostale već i takve emisije "teške za praćenje" i neinteresantne. Najviše se vole i gledaju muzičke emisije, filmovi, manje "Dnevnik" (koji za vreme sezonskih radova na imanju počinje suviše rano). Stoga se odgovor jednog radnika — poljoprivrednika: "Televiziju gledam samo zimi", može uopštiti za većinu ispitanika, posebno muškarce, pogotovo što su i u svoje slobodno vreme često izvan kuće. Žene i devojke gledaju TV program "usput", obavljajući poslove u domaćinstvu, ili uz ručne radove. Što se tiče radio-programa, gotovo isključivo se sluša narodna muzika na lokalnoj radio-stanici. Na osnovu svih razgovora može se steći utisak da je značaj televizije i radija u kulturnom životu mladih na selu veoma mali, i da način života, pre svega okrenutost ekstenzivnoj poljoprivrednoj proizvodnji, pored redovnih radnih ili školskih obaveza čini da se teško može govoriti o većem uticaju medija na promene u životu mladih na selu. Te promene očigledno su posledica različitih faktora, a masovni mediji tek su jedan od njih. Ipak, imajući u vidu činjenicu da polovina domaćinstava poseduje televizore (185 TV-pretplatnika i 80 radio-pretplatnika), da se televizori nalaze u svim seoskim kafanama (iako su retko uključeni), da se određeni programi gledaju i komentarišu sa naročitom pažnjom, to se može pretpostaviti određeni uticaj masovnih medija. Tako su najpopularnije medijske ličnosti pevači novokomponovane narodne muzike. Do prošle godine štampa se u selu prodavala preko pošte, bilo da se raznosila pretplatnicima, bilo da su stanovnici sami kupovali dnevne novine. Otvaranjem privatne prodavnice mešovite robe ponuda dnevnih i nedeljnih novina u selu znatno se poboljšala, s tim što je najviše kupuju vikendaši. Utvrdivši vrstu i prodaju pojedinih časopisa, mogu se izdvojiti kao najpopularniji i najčitaniji dnevni listovi: "Večernje novosti" (30 primeraka), "Ekspres" (20) i "Politika" (10-15), a od nedeljnih novina: "Ilustrovana politika" i "TV novosti" (po 20 primeraka), "Sabor", "Eureka", "RTV revija" i "Nada" (po 15 primeraka), "Praktična žena", "Politikin svet" (po 10) itd. Čini se da čitanost "Radio TV revije" i "TV novosti" nije uslovljena popularnošću TV programa, već popularnošću "zvezda" o kojima se piše u tim, ali i u drugim navedenim listovima (posebno "Saboru"). Znači, omladina (a i seosko stanovništvo u celini) prati programe radija i televizije i čita štampu gotovo isključivo u okviru svojih već izraženih interesovanja. Vreme koje posvećuje ovim aktivnostima predstavlja tek mali deo slobodnog vremena. Razgovori o onome što su pročitali u štampi, videli na TV programu ili čuli na radiju po pravilu su retki, a i kad se vode, odnose se na živote zvezda ili pojedine emisije i površni su (konstatacija da se nešto čulo, videlo ili pročitalo, da se dopalo ili nije).

aktivnosti i hobiji, kulturne potrebe mladih

Promene u seoskom načinu života, nisu dovele do stvarnog osećanja prosperiteta i zadovoljstva, posebno kod mladih koji su se rodili kada su se u selu desile najveće promene. Stariji, koji pamte nekadašnje uslove života čini se da su zadovoljniji postignutim rezultatima. To opšte nezadovoljstvo mladih karakteriše i način provođenja slobodnog vremena, kao i učešće u različitim radnim obavezama, ispoljavajući se u nedostatku inicijative, u pasivnosti, mirnoći i sporosti. Čak i kad bi istraživaču napominjali da trenutno nemaju vremena, da imaju puno posla i kućnih obaveza, na pitanje: "Šta ćete konkretno raditi kada se završi ovaj razgovor?", retko je ko mogao da da precizan odgovor. Ta velika

ležernost u obavljanju svih svojih poslova i obaveza, od školskih i radnih do kućnih, još je naglašenija kad su u pitanju tzv. aktivnosti slobodnog vremena, koje u svakodnevici seoske omladine ipak nemaju ono značajno mjesto koje imaju kod gradske omladine. Kao što je već pomenuto, TV i radio-program posmatraju se i slušaju usputno, pa se o tim programima malo i razgovara. Naravno, postoje i oni aktivni omladinci (sportsko društvo ili izvorne pevačke i folklorne grupe), koji o svom angažmanu razgovaraju dugo i sa istinskim žarom. Ipak, čini se da je u većini slučajeva i to interesovanje posledica činjenice da se kroz njega može zadovoljavati primarna potreba i interesovanje seoske omladine — želja za druženjem. Sa žarom se priča o ostvarenim kontaktima i prijateljstvima tokom proba ili na gostovanjima.

Očigledno, slobodno vreme seoskog omladinca ispunjeno je pre svega društvenošću, a znatno manje vreme okrenutošću sebi, izgrađivanju sopstvene ličnosti ili pak stvaralaštvu i saznanju. Gotovo da se mladi uopšte ne bave onim aktivnostima koje zahtevaju samoću i koncentraciju: čitanjem, vežbanjem muzičkog instrumenta, fotografijom, slikanjem itd.

Najpopularnije aktivnosti mladih u Jarmenovcima u slobodnom vremenu jesu:

- a) posete i razgovori
- b) izlasci u kafane i hotel
- c) igranje fudbala (devojke: posmatranje igre)
- d) lov

Sve te aktivnosti zapravo su različiti oblici druženja i komunikacije, uglavnom generacijskog, ali i međugeneracijskog karaktera. Tri poslednje karakterišu po pravilu mušku omladinu, što znači da devojke pričanje i druženje po kućama imaju gotovo kao jedinu mogućnost provođenja slobodnog vremena.

Svi drugi mogući sadržaji slobodnog vremena, raznolike aktivnosti, posebno one vezane za hobije i kulturno-umetničke interese, izuzetno su malo zastupljeni. Doduše, dostupni kulturni sadržaji nisu veliki. Za novu seosku kulturu, masovnu kulturu, ne postoje prostori za estradna gostovanja (dom kulture); kafane nemaju muziku, drugi televizijski program ne može se videti, i jedino u tome jarmenovačka omladina oseća nedostatak kulturne ponude i svoju prikraćenost.

Koncerti nove narodne muzike ili pop i rok-muzike održavaju se dosta često u susjednim gradovima — Gornjem Milanovcu, Arandjelovcu, Čačku, ali njima omladinci prisustvuju samo izuzetno, najviše jednom na godinu. Svoju ljubav prema muzici zadovoljavaju kupovinom kasete, slušanjem radija, odlaskom u kafane sa muzikom. Pop i rok-muziku voli izuzetno mali broj omladinaca, a pravo interesovanje vezano je uglavnom za novu narodnu muziku sa šumadijskom melodijskom osnovom.

U Jarmenovcima tek mali broj mladih čita knjige, i to ne zbog potrebe za zabavom ili estetskim doživljajem, već prvenstveno u knjigama traži odgovore na pitanja vezana za političku stvarnost i nacionalni identitet. Najčitanije su knjige iz srpske istorije, istorijski romani, memoari i sl., a posebno se iz njih crpu saznanja o provokativnim političkim temama koje su i danas relevantne. Knjige se kupuju od akvizitera koji često dolaze u fabriku, ili se pozajmljuju međusobno. U biblioteku ne dolazi niko, kako u ovu seosku, tako ni u biblioteke u okolnim mestima.

Interesantno je da za film, kao jednu od najpopularnijih umetnosti, ne postoji izrazito zanimanje. Najbliže bioskope u Donjoj Šatorini i na Rudniku posećuje, pa i to tek izuzetno, veoma mali broj omladinaca. Pozorište i pozorišna umetnost

mladima su potpuno nepoznati, jer kada je amatersko pozorište u Jarmenovcima davalo svoje predstave, današnji omladinci su tek rođeni a profesionalno pozorište nisu imali prilike da vide. (Doduše, čak i kada bi objektivno imali prilike, recimo za vreme svog dužeg boravka kod rodbine u Arandelovcu i drugim mestima, za to, pa ni za druge kulturne sadržaje nisu pokazivali nikakvo interesovanje.)

Već pomenuti nedostatak dubljih interesovanja mladih na selu, značajan je i u analizi hobija mladih. I mladi i stari najčešće imaju lukrativne hobije — pčelarstvo i sl., a teško se među njima može izdvojiti jedan kao najrasprostranjeniji, sem ako u hobi ne uvrstimo i igranje fudbala i lov — što su primarne aktivnosti muške omladine u slobodnom vremenu o kojima je već bilo reči. Ima veoma malo individualnih, personalizovanih hobija, za koje se interesovanje obično razvija u porodici, bilo da je deo porodične tradicije, bilo da nastaje u društvu vršnjaka i međusobnim ugledanjem. Oni prvi kreću se od rezbarstva, izrade tradicionalnih muzičkih instrumenata, slikarstva (koje ponekad predstavlja i izvor prihoda — prodajom oslikanih tanjirića) itd.

Mladi ispitanici, četrnaestogodišnjaci, pominjali su uobičajene hobije — skupljanje znački, salveta, ali imajući u vidu vreme koje im je bilo potrebno da bi se uopšte setili svog hobija, očigledno je da im on ne znači mnogo. Devojčice se uglavnom bave skupljanjem lutkica i njihovim izlaganjem u sobi, pored postera svojih omiljenih pevača. Nije se moglo zaključiti da se ovi hobiji bitnije šire međusobnim ugledanjem i druženjem. Dublje i svestranije se svojim hobijem bave lovci. Oni nabavljaju oružje, stručnu literaturu ("Zov"), spremaju obroke od divljači (izmenjuju recepte), skupljaju lovačke trofeje i sl. I što je važno, provode mnogo vremena pričajući o tome.

Iako se može reći da je slobodno vreme seoske omladine uglavnom izgubilo tradicionalne sadržaje, nove, individualne i društvene aktivnosti koje prevladavaju u dokolici urbane omladine, još nemaju taj značaj u životu seoske omladine, bilo zato što zahtevaju više novaca, s jedne, ili bolju institucionalnu organiziranost, veću aktivnost i bolju opremljenost škole, s druge strane.

* * *

Nastojeći da odredimo stil života seoske omladine posmatrali smo njeno mesto u proizvodnji, učešće u potrošnji te način i sadržaje provođenja slobodnog vremena. Sva ta tri elementa ukazuju na bitno različit stil života seoske omladine u odnosu na gradsku. Pre svega, omladina na selu (bez obzira je li poljoprivredna, radnička ili školska) živeći u istom domaćinstvu sa roditeljima, svojim radom u kući, na polju i u fabrici, bitno doprinosi ostvarivanju prihoda, i sledstveno tome, drugačije se i ponaša od gradske omladine. Svesniji teškoća ostvarivanja prihoda, omladinci na selu teže se odlučuju i da zahtevaju za sebe novac za zabavu i razonodu od roditelja, pa čak i od onog dela koji su samostalno zaradili. Novac služi uglavnom za dalje ulaganje u proizvodnju, jer je seoska porodica i dalje "proizvođačka", čak i kad ima veći broj članova zaposlenih u društvenom sektoru. Mišljenje o trošenju i raspodeli i dalje je pod uplivom tradicije. Ipak, očigledno je da se stil života seoske omladine donekle promenio u odnosu na stil života roditelja. Upravo omladina prelama tradicionalni i moderni način življenja, nastojeći da u svoje kuće, sobe, poljoprivrednu proizvodnju, sopstveno oblačenje i izgled, unese ponešto od onoga što bi se moglo smatrati "urbanim" ili suvremenim. Ipak, živeći u sredini koja se fizički nije mnogo promenila — čak je po čistoći i uređenosti možda i gore no što je bilo,¹⁰⁾ omladina na-

10) Jednom asfaltirane ulice prepuštene su propadanju, odvodni kanali zapušeni, ulične svetiljke razbijene, ograde na imanjima polomljene, a stare zgrade u ekonomskom dvorištu ostavljene u ruševnom stanju ili pretvorene u šupe, loši uslovi i niska kultura rada u fabričkim pogonima, itd.

stoji da ono što vidi na putovanjima, ili upozna kroz školsku nastavu, preko sredstava masovnih komunikacija i posebno — neposredno, u kućama migranata ili vikendaša, makar delimično i prerađeno unese u sopstveni život. I tu se dolazi do ključnog pitanja o samopouzdanju, samosvesti omladine da deluje u svojoj porodici, pa zatim i u svojoj lokalnoj zajednici. Seoska omladina jeste konzervativnija od gradske po svojim stavovima, posebno onima koji se odnose na nacionalnu kulturu, vrednosti očuvanja i običaja i tradicije, niskoj profesionalnoj i društvenoj aspiraciji, održavanju tradicionalno uspostavljenih porodičnih odnosa itd., ali je ipak u odnosu na odrasle stanovnike sela spremnija da prihvata promene i da u njima učestvuje. Dosta realna u proceni sopstvenog položaja i svojih mogućnosti (tj. nemogućnosti) posle određenih pokušaja da se nešto promeni ili izgradi, seoska će omladina brzo odustati, prilagoditi se i, stvorivši porodicu, nastaviti da živi životom svojih roditelja, uz male izmene koje će moći da unese bez velikih izdataka i bez velike promene samih porodičnih odnosa.¹¹⁾

Ukratko, može se reći da je svakodnevnica seoske omladine obeležena radom u porodici, druženjem sa susedima i drugovima iz škole, odmorom, nezadovoljstvom, alkoholom. Iako to više nije tradicionalna svakodnevnica, to nije ni prihvatanje urbanog modela, kulture koja se upoznaje u školi ili rok-kulture gradske omladine koju upoznaju preko masovnih medija, ali koja im je potpuno strana i neprihvatljiva. Novokomponovana kultura seoske omladine jeste svojevrsan otpor uticajima — otpor prema tradiciji, ali i prema novom i nepoznatom, drugačijem, tuđem, bilo da se to ispoljava kao etablirani kulturni kôd "dosade, školske kulture", bilo kao glasan "engleski" kôd rok-kulture.

Stoga se može reći da kulturni model seoske omladine, građen na tradicionalnim vrednostima i otporu prema njima, usmeren ka novom gradskom modelu ali i ka njegovom odbacivanju (jer su svesni da su u odnosu na njega inferiorni i pasivni), postaje model specifične "mozaičke kulture" u kome se sa različitim intenzitetima stiču četiri vektora: tradicionalna kultura, elitna kultura, urbano-komercijalna kultura mladih i novokomponovana kultura.

11) Tako omladina navodi da je lično doprinela sledećim inovacijama u poljoprivrednoj proizvodnji: iniciranju izgradnje ribnjaka, većem korišćenju pesticida, ponovnom uvođenju koza i sl., kao i izgradnji nove kuće u koju će se preseliti po ženidbi. Svi ti predlozi mladih u suštini predstavljaju pre popunu nego izmenu postojećeg stanja.

The Everyday Life and Lifestyle of the Rural Youth

Summary

The rural youth, regardless of whether they are students, workers or farmers, necessarily have a lifestyle different from that of the urban youth. There are many reasons for this. In the first place, through their work in the home, on the field or in the factory the rural youth contribute to the total income of the household. They are conscious of how difficult it is to make that income, of needs for investment in the farm, and therefore their demands for spending are more modest. This does not mean that their life has not changed in comparison with the life of their parents' generation. They bring new "urban" elements both into life and work. But compared with the urban youth, they are still more conservative in their values, professional and social aspirations, family relations and so on. The rural youth oppose tradition but also the urban model of living which they find unfamiliar, different and foreign. They are building up their own model of a specific "mosaic culture" combined of elements of the traditional, elite, urban-commercial and new rural culture.

Повседневная активность и стиль жизни сельской молодежи

Резюме

В отличие от городской молодежи, у сельской молодежи, несмотря на то какой социальной группе она принадлежит, школьной, рабочей или сельскохозяйственной, безусловно другой стиль жизни, а именно по разным причинам. Прежде всего, крестьянская молодежь, работая в доме, домашнем хозяйстве или на заводе, участвует в приобретении общего дохода своего хозяйства и этим самым сознает трудности связанные с получением дохода, вкладами в хозяйство, а ее потребности в использовании дохода более скромные. Однако это не значит, что в сравнении с жизнедеятельностью родительского поколения, качество их жизни не изменилось. В сферу жизни, жизненной обстановки и сферу труда, проникают новые элементы «городской» среды. Но, по сравнению с городской молодежью, сельская молодежь более консервативна в отношении ее ценностных ориентаций, профессиональных, общественных стремлений и семейных отношений. Сельская молодежь сопротивляется традиции а тем не менее и модели городской жизни, являющейся для нее неприемлемой, незнакомой, даже странной. Сельская молодежь строит свою модель специфической «мозаичной культуры», элитарной, городокоммерческой и новообразованной культуры.